

Overweging 14 januari 2018

Geloven in toekomst

Lezingen: Genesis 17, 1-8.15-22; Romeinen 4, 19-25; Johannes 1, 43-51.

Alle gelovige mensen, en wij dus ook, leven in verwachting. Zij zien uit naar Gods toekomst, vertaald in beelden van leven, vrede, eenheid, gerechtigheid, overvloed. In feite wordt daarin onze ervaring van het heden in verband gebracht met Gods belofte. Soms levert dat een schier onmogelijke situatie op wanneer naar onze opvatting ons leven ver af lijkt te staan van de inhoud van die belofte. Dat is ook het geval met Abram en Saraï. Er staan in Genesis twee verhalen waarin aan Abram en Saraï de belofte van een zoon wordt gedaan en zij een nieuwe naam ontvangen. Saraï wordt Sara en Abram wordt Abraham, vader van volken. Op het moment van de belofte heeft Abram al een zoon bij Hagar, een slavin van Saraï, namelijk Ismael. Saraï heeft haar aan Abram afgestaan om bij haar nageslacht te verwerven, aangezien Saraï tot dan toe onvruchtbaar was gebleven. Hagar bespot Saraï daarvoor. Dan verschijnt God aan Abram en belooft hem een zoon van Saraï, ofschoon hij al 99 jaar is en Saraï 90. Abraham moet lachen om die belofte en niet zomaar, uit de tekst zou kunnen lezen dat hij rolt over de grond van het lachen (overigens een hele prestatie voor een bijna honderdjarige).

Ik zei al dat er twee verhalen in Genesis staan met betrekking tot deze belofte. Het andere staat in het volgende hoofdstuk waarin de Heer aan Abraham verschijnt bij de eik van Mamre. Daar is het Sara die moet lachen onder de voorhang van haar tent wanneer zij hoort dat ze een kind zal baren op haar hoge leeftijd.

Naar menselijke maatstaf is de belofte volstrekt onmogelijk en Abraham en Sara moeten er om lachen, want zij kunnen het niet geloven. Verhaaltechnisch is het sterk. De Heer is in staat om in het onmogelijke dingen mogelijk te maken. Of andersom: wanneer het menselijk onmogelijke gebeurt, de maagd die zwanger wordt, de vruchteloze die baart, kan het niet anders of God is aan het werk. Bij het tweede verhaal wordt dit ongeloof ook benoemd en geeft God er een antwoord op. Hij zegt daar: "waarom lacht Sara en vraagt zij zich af of ze nog wel een kind kan krijgen? Is er voor de Heer dan iets te moeilijk?" Deze retorische vraag heeft voor Abraham en vooral ook voor de lezer het antwoord al klaar: "nee, natuurlijk niet, voor God is niets onmogelijk".

Er wordt overigens rond de conceptie van Izaäk veel gelachen. Het begint er al mee dat Hagar Saraï bespot, uitlacht, wanneer zij zwanger is van Ismael. Abraham lacht bij de aankondiging van de geboorte van Izaäk, evenals Sara. Na de geboorte van Izaäk zegt Sara dat zij nu echt kan lachen. Wanneer Izaäk gespeend wordt geeft Abraham een feest. Ismael, inmiddels een puber van 15 jaar lacht Izaäk uit waardoor hij en zijn moeder opnieuw verbannen worden van het huis van Abraham en Sara.

Volgens de telling van Lissowski wordt in het oude testament 15 keer gelachen. Dat is dus niet zo vaak en in het nieuwe testament wordt nog minder gelachen. Van die vijftien keer twaalf maal in verband met Izaäk. Zijn naam zelf heeft de betekenis van lachen in zich. Meestal gezien als 'God heeft mij doen lachen', wat dan met name slaat op Sara. In deze met spot en vreugde omgeven figuur wil God zijn verbond met Abraham voortzetten. Heel precair, want Izaäk blijft het enige kind dat Abraham bij Sara heeft. En dat terwijl God hem beloofd heeft vader van vele volken te maken. Bij de binding van Izaäk op het offerhout komt die belofte nog meer onder druk te staan. Maar Abraham blijft trouw aan het verbond dat God met hem sloot. Misschien, in tegenstelling tot wat Paulus beweert, twijfelt hij wel aan de mogelijkheid van een zoon met Sara, maar hij besnijdt zich wel als teken van zijn bereidheid om in het verbond te staan en heel zijn huis met hem. Misschien wanhoopt hij wel aan de toekomst wanneer hij met Izaäk op

weg gaat naar Moria, maar hij gaat wel.

Heel veel Joodse commentaren hebben zich gebogen over de betekenis van dit alles voor Izaäk. Er rust een zware verantwoordelijkheid op hem. Hoe zal hij gereageerd hebben op het plan van Abraham om hem te offeren, een buitengewoon dramatische gebeurtenis. Hoe is daarna de verhouding met zijn vader? Niet al te best waarschijnlijk. Hoe zal de verhouding tussen Sara en Abraham na die tijd geweest zijn. Een man die voor zijn God kiest tegen zijn vaderschap en tegen haar moederschap. Izaäk, door wie zijn moeder weer kon lachen, was intens verdrietig na de dood van Sara. De gebeurtenissen hebben Izaäk getekend. Hij wordt wel de introverte platte schakel in het verbond genoemd, ingeklemd tussen die gigant Abraham en Jakob, zijn zoon, de bedrieger, die met God worstelt en die de naam Israël ontvangt. Min of meer overvleugeld door Rebecca, zijn sterke vrouw.

Hij is het van wie de Heer zegt dat hij zijn verbond in hem wil voortzetten.

Anders dan in andere culturen kiest het joodse volk, heel moedig en realistisch, niet voor heldenverhalen om de geschiedenis van zijn roeping aan op te hangen. Ook God kiest niet voor perfecte mensen voor zijn verbond dat vaak genoeg op het punt staat te mislukken, maar toch weer telkens voortgang vindt.

Waar mensen geen perspectief meer zien, gaat Gods verbond door. Misschien is dat de kern van de boodschap. Het verbond vindt zijn weg door onmogelijke situaties, en niet alleen in het verhevene, maar ook in het banale; en in onwaarschijnlijke figuren. Zo beweert Natanaël dat uit Nazaret niets goeds kan komen, laat staan de Messias over wie door Mozes en de profeten wordt gesproken. Maar na zijn ontmoeting met Jezus belijdt hij hem als Meester en zoon van God, koning van Israël. Kortom als de Messias. Paulus refereert in zijn brief aan de Romeinen aan het ongehoorde van de dood en opstanding van Jezus. De belofte gaat door, ook in de dood.

Deze uitspraken en verhalen over de trouw van God hebben natuurlijk ook een menselijke kant. De voortgang van het verbond vindt plaats door gewone feilbare, soms krakkemikkige mensen, mensen zoals wij. Dat geldt zelfs voor de aartsvaders en aartsmoeders. Als God alleen perfecte gelovigen zou kiezen, hoe zouden we dan aan hen een voorbeeld kunnen nemen. Zijn belofte zegt iets over het perspectief dat we als mensen hebben. En dat is voor de kwaliteit van ons bestaan niet zonder belang. De verhalen sterken ons vertrouwen in de verbondenheid van God. Er is nooit sprake van een definitief einde, of van een absolute onmogelijkheid. De verhalen laten ons ook zien dat de weg met God er een van vallen en opstaan is. Zoals elke relatie is die met God ook verre van vanzelfsprekend. Er zijn beproevingen, listen, teleurstellingen. Verwachtingen worden niet meteen vervuld. Het is een langetermijninvestering. Met onderweg tekens van liefde en betrokkenheid, van vreugde en vervulling. En die geven vertrouwen. Vertrouwen hebben en vertrouwen houden is voor ons van levensbelang. Soms is een strohalm voldoende om aan vast te houden. Het kleinste lichtpuntje bevrijdt ons van de totale duisternis en een sprankje hoop voorkomt dat we in wanhoop door de bodem van ons bestaan zinken.

Izaäk bracht vreugde aan zijn moeder die nu niet langer de 'onvruchtbare' was. Hij vormde de inzet van zijn vaders trouw aan God. Hij heeft op de bodem van zijn bestaan gelegen, maar werd gered. Hij vergaarde grote bezittingen en kreeg Rebecca als vrouw, van wie hij hield. Twee kinderen kreeg hij, Esau en Jakob. Hij hield meer van de natuurlijke buitenmens Esau, zo anders dan hijzelf. Maar het verbond werd doorgezet in

Jakob die zich het eerstgeboorterecht en de vaderzegen toe-eigende, met hulp van zijn moeder nota bene. De binding van Izaäk is het beeld geworden van de binding van Jezus aan het kruishout. Ook hij is tot de bodem gegaan en uit de diepte omhoog gehaald en gered. Als onmogelijk teken van Gods trouw aan het leven dat hij geschapen heeft, als blijvend perspectief voor ons.

In de tafeltekst 'Gij die weet' van Huub Oosterhuis is dit perspectief verwoord: "Als Gij hem hebt gered van de dood, God, als hij, dood en begraven, toch leeft bij u, red dan ook ons en houd ons in leven, haal ook ons door de dood heen, nu. En maak ons nieuw, want waarom hij wel en wij niet—wij zijn toch ook uw mensen". Amen.